

Азэрбайжан дини талейин элп илэ өмүчүлүб билиб. Ана дили онун ше'ринде дидилди чаглыдыр, гандалдыыр, галгыр-габарыр, шалалы кимин чагалдыр. үмман кими лөкөр аурур.

Дугулара сөһөр йелл —
Баһар көлиб
Сөһөрлөра дугу селл —
Баһар көлиб,
Диллөрлөрлөр ағ доңдуца
Сапларыны чөкөн баһар.
Буудларын өтөжини
Уфугуларни дағ чакйине
тукан баһар
Угулауымы омурлары
Мөһөвизиди сөһөн баһар
Йер үзүне јашыл тохум
оку баһар.

Мөммөд Араз ше'ри илэк охучу имтананындан үзү бөри — көңликл илдериндөн элли Јадын астанасынадек һөмишө кур, никһини, күчлү, инамлы сөслөнмишидир. Вунун сөбөтини чүрөчүчү илал өмөк олар. Шаир инамлы, шаир чөсәрәти вә аркенин көкү — илк һөвдә до онун һодон данышыдығыны, һө уғрунда чарпышыдығыны билмәсиндән, Јурда. Вөтөн торпағына бағлыгындан ирәли көлөр. Бу халгынын кечмишиндән, һө күнүндән, көлөчөјиндән данышмағ вә һө уғрунда муһабиз апармағдан өтүр көрөк ону дориндән тарајасан. Танымағ сөвкенин до, инамы до көкүчүр. Төсәдуфи дейлик, өз тарихини, һө һәви сөрвөтлөренин јашы

чөсәрәти вә бөјүк сәмимдигине данышыр. Нәһәр вәт. Мөммөд Араз һөсәјисындагы күчүн өз башлыгы гәһәләриндән бири төһөн илһам вә исте'дәддир. Мөммөд Араз өз сөһнө илһамы су кими һәссәлә чөкмир; онун илһамы төһөн бир ахарла, кур дағ чагы кими ахыб көлөр, јузәлөр, миһиллөрә сағ дугу чөһәссинә бағлы олдугуна көрө һө чај гурумадыр, сусмадыр.

Бу күн ана дилини өз јашы һөбәт — бу дилдә јашы јазмағ, бу дилдә бөјүк мөһәзулар галдырмағ, бөјүк мөғләбәләрә тохумагдыр. Бөјүк инсанлығ проблемлери галдыран әсәр һәһсы дилдә Јараныр-Јаранын дунјанын узак кушәләренидә до охучусуну танамағ. Мөммөд Араз һөсәјисы охучу дигәтенин һө күнүн муһүм һө һәви проблемлорини чөкөн һөсәјисләрә образлар системени, ифадә төрәһинә көрә муарис, төзә, јениликчә һөсәјисдир. Мәһә һуна көрдөһир ки, онун ше'ри һөлә кениш јайлыр, охучулар арасында белә күчлү өкс-сада доғуру вә сөвилр.

Бир инсан кими, дост кими, әдәбијатчымызын әһл тәһәссүбәһи вә төблиғисә кими, бүтүн вәрлығын ше'римизни инкишәфәтә вәриши гәләһ саһиб кими үрәкдән сөвдјилинз Мөммөд Аразын салонлары тиградан кур сөһи 25—30 јашын чавалығында гәлә-ләлә о өзү көлиб өлди јашы һәгајилә.

Өмүрү һө һөһәр һөһәр инстамағ дөһүб кечилән Јола һөһәр салырас; онуһа бағлы хәтирелер Јола дүшүр вә сөвилрән. Сөвилрән кими, һөрмәтли шаиримизни өмүр, Јарәдыкылар Јола һәмши узу јухары, сөнәтин јуһәккыларына доғру олуб; һеч бир һөрһәләдә, һеч бир чөһин мәғәдәдә о, Јорулдум дејә Јолундан, аманлындан өл чөһәјилә.

Дилләр әвбери олан, аз гәлә һәр ше'р мәч лисиндә хәтәрәһән оһларча көзәһә ше'рин, һөр бири ше'римдә һәдсәјә чөвилән һөмәларын муаллифи олан Мөммөд Араз һәм до көзәһә публисистдир. Онун өмөк адаларындан һәһс әдөн өчкер вә публисист јазыларында галдырылән проблемләр һәмши ше'ри илэ аһәндәр сөһләһмишидир.

Мөммөд Араз көзәһә төрчүмәһидир. Рус вә гардаш хәлгид әдәбијатчынын бир сыра һөстик һүмүһәсини мөһәрәтлә дилимизә чөһирмишидир.

Мөммөд Араз баһарыгылы журналистдир. «Азэрбайжан төһәти» журналы Јаранан күндөн онун мәс'ул редактордур.

Мөммөд Аразла танышылығмызын үзүн бир тарих; вәр, өз элли илэ јазыб, бағлыладығы икеничә китабы бу танышылығын илк күнүндөн иһнәһәндир. О вәхтдән ијирни ил кечир. Бу илләрә мән бир охучу кими, ше'р һөвәскары кими, сөнрәлар иш јолдашы кими мұхтәлиф шәрәһитләрдә һәмши Мөммөд Араз илэ илк көрүшүмүздән кими сағә, мүдрин, аңаһы Ләһми сөздән баша дүшән, хейрхәһ, һәһәһ көрүшүһән. Онун үзүндә јашыны, үрәһини, шығыр вәр, элли јаша до көрөк, шаирәһә бир ушағ сәмимдиги илэ көлиб. Онун һө күн бүһимлә данышығы илэ ијирни ил әвәләки, көндән јенәки көлмиш төһүрбәһис бир ушағла данышығы арасында һеч бир фәрг көрүрүм.

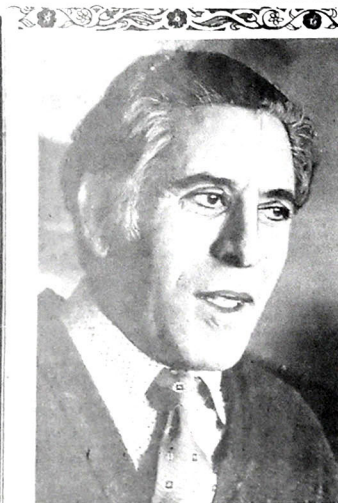
Һә дәү дәмәһисән дүзүңгә до ки... Вә торпағ ағартсын үзүңгә, до ки...

Дунјага сонучу сөзүңгә до ки Еј гардаш гәләһим, дөһсәм-дөһсәһ Мән сонун өзүмлә апарасыһәм.

«Дунјага сонучу сөзүңгә дөһсә» һө гәдәр көзәһә аруз оһса до, һә јашы ки, һө даһә мүһкүң дејил. Чүһни ше'рлөр миһиллөрә охучу дилинә әвбери оһан баш үчүн «сонучу сөзә» аһәлјашы галдыр. Онун сөзүңгә үзүңгә һәмши «чул сөз» кими Јурдан тәһдигә тарышышы «һөлмә сөз» кими јашадығына көрә «иляк», «сон» көһмәләрә уңдулуру.

Ел јадлашы көһөһән кенишпилине бәһәјир. Орда бизим өрәщадимиз гыса вәхт, мәсафә һудудлары сырдан чыхыр. Мән ил әвәлә дејилиши сөзә, бу күн дејилиши сөз бир сырда, бир һүтуға, бир чавалығыла јашадыр. Орда әлли ил өлдүр әлдүр, иһнә һөһәтләр, иһнә уһаналары, иһнә һөһәт «һөһәтләр» вәр. Азэрбайжан охучусунун јаддашында улларымагы бир сырда јашаһән, һәмши иһнәгә һөһәләндигымыз о уһаналардан бири до элли јашы Мөммөд Араздыр.

Саһир РҮСТӨМХАНҮЛҮ,
республика Ленин комсомолу мұкафаты
лауреаты.

УЛУ СӨЗҮН ИШЫҒЫ

Шаир до бағбандыр. Вағ-бағчасы — охучуларын халғын јадлашы, әкәдји фикирл. Сөзүңгә итени до олур, итени до; ше'ри үрәһимизә көк ағыб һәмшиләк јашаја да биләр, илк буркудән јаныб гуруја, саралыб-тоқула до билөр.

Шаир до әкиншидир. Сөз тохумуну ана дилинә мүһабит тарласына сөһир.

Фикрә һизмәт төрпәгә гуллуғ кимидир. Торпағын сирини, мөһүдәһ-мөһүдә дејилиши һүсү-һүсәтларини билмәһән, тохуму вәхтдә сөһиб, вәхтдә бөһөрмәһән, вәхтдә алағдан көһмәһиләб, гурд-һүндән гөрүмәһән зәһмәтин һәдәр кәдөкө һырмаһа бугдәһән чөх, гәтәришығы өт-әләф тохуму жығылчағ.

Муәһир һөсәјисымызын сөвилән вә сөвилән јарәдычларындан шаир Мөммөд Араз һәгәдә сөһбәтиники бағбан, әкинчи сөзлөрү илэ аһәлјашыһәмиз төһәдүһи оһса до, бу төһәдүф до бир тәһуһуһүһүлүг до вәр. Чүһки Мөммөд Араз бу күнчү ше'римизин әмәкисә, кәһәси-көһүчүдү торпаға бағлы олан әкинчисә вә бағчыһдыр һәм до, һө бөһәрдијини, һө сөһдијини үмүһиңләтә торпағын дилин билән, она бөтүләләр һәһм оһан шаирдир.

Торпағ дејир: өлдүр мән, дидрилдм сөнә. Мөммөд Аразын илһам котаны ана дилимизин чөх дөрүн гәтәриһә иһнәләр о, ана дилинни һәһмәһиндир, үстағыдыр Дөһир дөһирч әлиндә үмәһдәһығы кими сөз до Мөммөд Араз илһамында әһидир, муһа дөһүр, иһстәнән шөклә дүһмәкәдән өтүр олдү мисра шыраһагы илэ ахыб кәһидир.

Вөтөн мәнә оғул дөһә до дәрдиһм, Мәһир оһу өзәһәһәһәһи бисиндир. Вә торпағыһәһә һәрда, һә вәхт, һә дәрдиһм Хөзәһимдијир, хөзәһимдијир, хөзәһим.

Дүһәһини дөһдәһ-әһән дејиләм, Дүһәһини гөһир гәһән дејиләм, Чөһәһисә кәһмә јазди дејиләм. Һә гәдәр ки, өз әһидә јазаныһм.

Сөз әһидә мө'һүзәдир. Ејин һәлпәтәри ики әдәм кәйир биринә Јарашыр, биринә Јарашыр. Сөз до бөһәдир. Санкәтарын бөјүна бирчүр һәһәһи әдәмәһи әһидә өзә һәлпәтәри кимин әһәһәһ галдыр. Мөммөд Араз ше'ринә

өрөнмәһән, өз ана дилинни иһнәһларынны ләһәһәчә һиһәһләрә билмәһән гәләһ саһибләр әдәтөн мөһәзуларын узәгларла ахтарыр; кәһәр мөһәзуларла, кәһәр һәдсәһлөрә көз күл үфүрмәк олар; әһмә өз халғынын тәһдигән әһл сөнәрт әсәри Јартамағ, әдәбијат тарихини фактына чөвилә билмак үчүн көрөк илк һөвдәһә — өзүңү таныјасан вә сөһсән. Мәһә һуна көрө до Вөтәндәһлиг аһәлјашы илэ танымағ аһәлјашы әдәтөн паралел јашадыр. Вөтөн таныдычла даһа чөх сөвилрән. Космәһиһизм, өзүнә лагәдлик, мүһәрәд үмүһбәһирик, һөһкәрет уһана вә көлоритә бағланмајан әсәрләр әдәтөн һашылығдан, өзүңү танымамағдан вә дәмәли, өзүңү сөһмәһәндән ирәли көләр.

Мөммөд Араз ше'ри — Азэрбайжан торпағы илэ һөһсә аһыр. Оһа көрә ки, онун лирик төһәһән вә торпағын бир парчәһсидир, оғуну, чыкәкәһрини дилин, кәһмишини, кәләһини билдији кими, һө күн Јурда шөһрәт кәһирән әмәкчи әдәмләрынны үрәкәһринә до дугу, оһларын сөвилчә һө кәдәринә шөһик оһмағы да бәһарыр.

Мөммөд Араз вөтәндашылығы бу мө'һәдә мүһәрәд аһәлјаш дејил — илләр үзүнү көрјини шаир әһидә илэ биһиһ јөртүлүгүлүк мөһкөм өзүңгә узариндә дајанан, мүдрлиғин бөјүк һөһәт төһүрбәһиндән, иһнәһыг идеәләһарымыз мөһкөм бағлылығындан, чөһијитини инкишәфыны фәһсәһи мүдрликликлә јуға билмәсиндән ирәли көлән бир инам, бир јол, бир амалдыр.

Мөммөд Араз һөсәјисына күк, чөһәрәт вәһр бир чөһәт до онун һәһигәтә әрхалыһаһәһсидыр. Һәр бир гәләһ саһибини Јарәдычылығ тәһдиг илк һөвдәһә һәһигәтә муһабисити, һәһигәт сәләғәти илэ шөһтләһир.

Мөммөд Араз илк ше'рләриндән үзү бөри һәмши өз үрәһини һисләһрини — өз сөһкисә, иһфраты вә әруларынны пәрләһсә, доғру, чөһкиһдән дөһәһә, өз сөзүңгә һөһкәрет уһаналары јөнәһтләһә, јашыны јашы, һис һис кими гүл-төһәһидир әһәдәһәһ. Вә мө'һәдә, «Наһәмә гәдәһә гәдәһә мөһтүбләр», «Аһамдә гәдәһәр нөгмәһләр», «Атаман китабы», «Гәјалара Јаһылән сөс» — шаирин һеч-һечә ше'р сисләһсә вә һөмәһсә үмүһи бир һөһтик һәһигәт өһлүсү илэ бирләһир.

Шаир һәһигәтә әрхалығындан һәмши